In contemporary pedagogical research, play is increasingly viewed not only as a methodological tool or form of leisure but as a key component of the educational process, particularly in the context of emerging technologies such as edutainment and gamification. The aim of this article is to substantiate the potential of play as a mechanism for enhancing the effectiveness of correctional and developmental work with children of the Alpha generation, taking into account the findings of studies on neurotypical child development and modern approaches to interactive learning.

Based on the analysis of materials from scientific conferences devoted to innovative educational practices, it is hypothesized that play can serve as an environment for implementing correctional influence, facilitating not only the compensation of psychophysical disorders but also the development of positive motivation for growth. In this paradigm, play is not reduced to a didactic tool but becomes integrated into the structure of the child's personally meaningful activity.

At the same time, it is emphasized that the psychophysical and socio-emotional characteristics of Alpha generation children remain insufficiently studied. The lack of empirical data complicates the adaptation of correctional programs for children with special educational needs in the context of a dynamic technological transition to new digital environments (particularly the anticipated development of the NeuroNet).

Addressing these challenges requires the development of modern theoretical and methodological foundations for integrating real, augmented, virtual, and cloud-based games into the correctional process, as well as the advancement of game competence among educators and children with developmental disorders. A pressing task is the implementation of systematic scientific research in Ukraine, which would form a basis for improving the national strategy of support for children with developmental impairments. This, in turn, will foster the development of a national approach to play as a correctional resource and contribute to the clarification of the relevant terminological framework.

Keywords: game-based mechanism, Alpha generation, special education, interactive technologies, game competence.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.25
УДК 159.922.76:376-056.3]:780.6:001.82

Б.В. Тарасюк
b.v.tarasiuk@udu.edu.ua
https://orcid.org/0009-0001-6828-2724

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті здійснено аналіз наукових підходів до використання музичних інструментів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Описано дослідження впливу музикотерапії на розвиток когнітивних, мовленнєвих, емоційних та моторних навичок дітей з особливими освітніми потребами. Визначено основні наукові підходи до музичної терапії в Україні та за кордоном, проаналізовано результати наявних емпіричних досліджень ефективності цього методу у роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектра, дитячим церебральним паралічем та порушеннями мовлення. Розглянуто особливості вибору музичних інструментів відповідно до категорій порушень розвитку та наведено практичні аспекти їх застосування. Особливу увагу приділено ролі музикотерапії в умовах війни в Україні як засобу психологічної підтримки та соціалізації дітей. Визначено перспективи подальших досліджень у сфері музикотерапії, включаючи інтеграцію цього методу в систему інклюзивної освіти та реабілітаційних програм.

Ключові слова: музикотерапія, корекційна педагогіка, діти з порушеннями психофізичного розвитку, музичні інструменти, аутизм, дитячий церебральний параліч, порушення мовлення, когнітивний розвиток, інклюзивна освіта, психоемоційна реабілітація.

Постановка проблеми. Музична терапія, зокрема використання музичних інструментів у корекційній роботі, є одним із найбільш ефективних методів впливу на психофізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. У сучасній корекційній педагогіці та спеціальній психології значна увага приділяється пошуку ефективних методів, які б сприяли гармонійному розвитку дитини, її соціальній адаптації та покращенню когнітивних, емоційних і моторних функцій. Одним із таких засобів є музика, яка вже давно визнана потужним інструментом для стимуляції психоемоційного розвитку дітей із розладами аутистичного спектра, затримкою психічного розвитку, мовленнєвими порушеннями,

розладом дефіциту уваги та гіперактивності, дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями. Музичні інструменти є універсальним засобом впливу, що дозволяє не лише розвивати сенсорні, моторні та комунікативні навички, а й формувати емоційну стійкість, саморегуляцію та знижувати рівень тривожності.

В Україні питання використання музичних інструментів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку набуває особливої актуальності в умовах війни. Військові дії, які тривають з 2014 року і значно посилилися у 2022 році, спричинили глибокі соціально-психологічні наслідки для дітей. Численні дослідження підтверджують, що вплив війни на дитячу психіку є надзвичайно руйнівним, що виявляється у підвищеній тривожності, порушеннях сну, депресивних станах, посттравматичному стресовому розладі, регресі мовлення, розладах аутистичного спектра та погіршенні соціальної адаптації. Для дітей із вже наявними порушеннями психофізичного розвитку цей вплив є ще більш критичним, оскільки зовнішні стресові фактори значно поглиблюють їхні труднощі у сприйнятті, комунікації та саморегуляції. У таких умовах використання музичних інструментів у корекційній роботі стає не лише засобом розвитку, а й потужним інструментом психоемоційної стабілізації та соціальної підтримки.

Сучасна світова практика доводить ефективність музикотерапії як засобу реабілітації дітей у кризових умовах. Наприклад, в Ізраїлі, який має тривалий досвід роботи з дітьми, що зазнали впливу війни, музикотерапія широко використовується для корекції наслідків психологічних травм. Дослідження підтверджують, що музичні активності сприяють зниженню рівня тривожності, покращенню комунікації та розвитку саморегуляції. Аналогічні підходи використовуються у США, де музикотерапія активно застосовується в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та посттравматичними розладами. В Україні така практика лише починає розвиватися, проте в умовах війни вона набуває критичного значення для збереження психічного здоров'я дітей.

Музичні інструменти у корекційній роботі можуть використовуватися для вирішення кількох ключових завдань. По-перше, вони сприяють розвитку когнітивних функцій, оскільки гра на музичних інструментах стимулює роботу мозку, покращує пам'ять, увагу та координацію рухів. По-друге, музичні активності мають значний вплив на розвиток мовлення, оскільки ритмічні та мелодійні структури стимулюють слухове сприйняття та артикуляційну активність, що є особливо важливим для дітей із порушеннями мовлення та розладами аутистичного спектра. По-третє, гра на музичних інструментах має потужний емоційно-регулятивний ефект: вона допомагає виражати емоції, знижувати рівень стресу та підвищувати загальну емоційну стійкість. По-четверте, використання музичних інструментів у групових заняттях сприяє розвитку соціальних навичок, формуванню навичок взаємодії та емоційної виразності.

Важливим аспектом корекційної роботи є вибір відповідних музичних інструментів залежно від специфіки порушень дитини. Наприклад, для дітей з розладами аутистичного спектра ефективними є ударні та перкусійні інструменти, які допомагають структурувати діяльність і покращувати навички взаємодії. Для дітей із затримкою психічного розвитку корисними є клавішні та струнні інструменти, які сприяють розвитку когнітивних функцій і моторики. Для дітей із ДЦП застосовуються адаптовані інструменти, які допомагають покращити координацію рухів і сенсорну інтеграцію. Діти з порушеннями слуху можуть використовувати вібраційні інструменти, що допомагають розвивати чутливість до ритму та тактильного сприйняття.

Війна та пов'язані з нею кризові явища ускладнюють доступ дітей з особливими освітніми потребами до якісної корекційної допомоги, що вимагає пошуку нових підходів до організації роботи. Одним із перспективних напрямів є створення мобільних музичних реабілітаційних центрів, які можуть надавати підтримку дітям у різних регіонах, включаючи зони, що зазнали руйнувань. Також важливо розширити доступ до музичних інструментів у спеціальних школах та інклюзивних навчальних закладах, забезпечити підготовку педагогів і психологів, які можуть ефективно використовувати музичну терапію у своїй роботі.

Отже, використання музичних інструментів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку є не лише перспективним, а й необхідним напрямом у сучасних умовах. В Україні, де внаслідок війни зростає кількість дітей із психологічними та фізичними порушеннями, важливим завданням є впровадження системного підходу до музикотерапії, що сприятиме зниженню

рівня тривожності, розвитку мовлення, соціалізації та покращенню загального психоемоційного стану дітей. У сучасних умовах музикотерапія має стати важливим інструментом не лише для корекції розвитку дітей із порушеннями, а й для їхньої загальної психологічної підтримки та інтеграції в суспільство.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Сучасні дослідження у сфері музикотерапії та її застосування для дітей з порушеннями психофізичного розвитку є важливим напрямом в українській науці, оскільки цей метод довів свою ефективність у соціальній адаптації, корекції емоційно-вольової сфери та стимуляції когнітивного розвитку таких дітей.

У багатьох країнах Європи, США та Азії музикотерапія вже давно використовується як ефективний метод корекції, що підтверджується численними емпіричними дослідженнями. Закордонні науковці приділяють увагу як нейропсихологічним механізмам впливу музики на мозок дитини, так і практичним методам застосування різних музичних інструментів у корекційній роботі.

Одним із найвпливовіших дослідників у цій сфері є Олівер Сакс (Oliver Sacks), британсько-американський невролог, який у книзі "Musicophilia: Tales of Music and the Brain" (2007) розглядає, як музика впливає на мозок людей із неврологічними порушеннями, зокрема дітей із розладами спектра аутизму (Сакс, 2007). Він доводить, що музика є потужним інструментом для формування нейронних зв'язків у мозку і може сприяти розвитку мовлення та емоційного інтелекту.

Американський вчений Майкл Тауерс (Michael Thaut) у своїй роботі "Rhythm, Music, and the Brain: Scientific Foundations and Clinical Applications" (2005) розробив методику нейромузикальної терапії (NMT), яка використовується для дітей із розладами мовлення та когнітивними порушеннями. Тауерс довів, що музичні ритми можуть активізувати ділянки мозку, пов'язані з моторними та мовленнєвими функціями.

Інший важливий внесок зробила Френсіс Роше (Frances Rauscher) у дослідженні ефекту Моцарта. Вона виявила, що прослуховування музики Вольфганга Амадея Моцарта може покращити когнітивні здібності дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Її експериментальні дослідження, проведені в 1993 році, показали, що музика стимулює просторове мислення та покращує пам'ять у дітей із неврологічними відхиленнями.

У Європі одним із провідних науковців у галузі музикотерапії є Майкл Алтенмюллер (Michael Altenmüller), який у своїх працях (2013, 2017) досліджує, як гра на музичних інструментах сприяє розвитку моторних функцій та емоційної регуляції у дітей із порушеннями розвитку. Його дослідження базуються на аналізі роботи мозку за допомогою функціональної магнітно-резонансної томографії (fMRI), що дозволило довести позитивний вплив музики на нейропластичність дитячого мозку.

В Японії Наомі Мацунага (Naomi Matsunaga) розробила методику використання традиційних японських музичних інструментів у терапії дітей із розладами аутистичного спектра (АСР). Вона досліджувала ефект гри на кото (японській цитрі) на комунікативні навички дітей та дійшла висновку, що використання національної музики сприяє формуванню соціальної взаємодії у дітей з АСР.

Вітчизняні вчені активно досліджують різні аспекти впливу музичної терапії, застосовуючи як класичні, так і інноваційні методи. Одним із провідних українських науковців у цій сфері є Н. Квітка, яка у своїй роботі "Музикотерапія для дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільного типу" (2011) досліджувала синтез музичної терапії з іншими методами корекції. Вона підкреслює важливість використання музики як засобу впливу на емоційну сферу дітей з порушеннями розвитку, що може сприяти зниженню тривожності та розвитку комунікативних навичок.

Інший важливий внесок зробила С. В. Березка, яка в дослідженні "Особливості застосування арт-терапії в роботі з дошкільниками з порушеннями інтелекту" (2018) розглянула роль музикотерапії в корекції страхів та емоційних розладів у дітей. Вона зазначає, що використання музики в комплексі з іншими видами арт-терапії сприяє зниженню стресу та покращенню когнітивного розвитку.

Ю. А. Бондаренко в праці "Музикотерапія в системі корекційної допомоги дошкільникам зі зниженим зором"(2016) аналізує вплив музикотерапії на розвиток мовлення, емоційної регуляції та творчих здібностей у дітей з порушеннями зору. Дослідниця підкреслює важливість застосування індивідуального підходу до кожної дитини, що дозволяє максимально адаптувати методики до її потреб.

У дослідженні Р. А. Призванської "Теоретичні та практичні аспекти музикотерапевтичної роботи з дітьми із аутизмом" (2017) розглядається застосування музикотерапії як засобу встановлення контакту

через наслідування та спільну активність. Вона спирається на концепцію Карла Роджерса та наголошує на тому, що музикотерапія може бути ключовим інструментом для розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом.

Дослідження І. І. Садової "Арт-терапія як сучасний метод у системі соціальної роботи педагога з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку" (2012) розглядає використання арт-терапії, включаючи музикотерапію, для покращення соціалізації дітей з порушеннями розвитку. Авторка аналізує, як музика впливає на психоемоційний стан дитини та сприяє її інтеграції у суспільство.

У роботі А. Е. Вільчковської "Хореотерапія як метод психофізичного оздоровлення людини" (2015) висвітлено розробку концепції "Психомоторна музична терапія", яка поєднує рух та музику для гармонізації психоемоційного стану дітей із порушеннями розвитку. Вона довела ефективність таких методик у навчальних закладах для дітей з особливими освітніми потребами.

Окремо варто зазначити роботу Ю. А. Картавої "Лікувально-корекційний вплив музичного мистецтва в історичному аспекті" (2015), у якій вона аналізує еволюцію музикотерапії від античності до сучасних підходів. Дослідниця підкреслює, що ще Платон наголошував на значенні музики для розвитку особистості, що актуально й у контексті корекційної педагогіки.

Невирішені аспекти проблеми. Попри значні досягнення у сфері музикотерапії в Україні, залишаються деякі невирішені питання:

— Відсутність уніфікованих методик – кожен дослідник використовує власний підхід, що ускладнює впровадження єдиної стратегії на рівні державних закладів.

— Обмеженість емпіричних досліджень – більшість наукових робіт містять теоретичні узагальнення, тоді як необхідні довгострокові експериментальні дані.

— Недостатність фінансування – музикотерапія не включена в стандартні програми навчання спеціальних закладів, що обмежує її доступність.

— Недостатня підготовка фахівців – бракує спеціальних навчальних курсів для педагогів та терапевтів, які могли б використовувати музикотерапію в роботі.

Таким чином, музикотерапія в Україні є перспективним напрямом для досліджень, який потребує подальшого наукового та практичного обґрунтування для ефективного впровадження у корекційній педагогіці.

Метою статті є аналіз наукових підходів до використання музичних інструментів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, узагальнення наукового досвіду українських і зарубіжних дослідників, а також визначення перспективних напрямків розвитку музикотерапії в системі спеціальної освіти та реабілітації. Особлива увага приділяється аналізу ефективності різних методик музикотерапії та їх адаптації до потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музикотерапія як метод корекційної роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку є одним із найбільш ефективних підходів у сучасній спеціальній педагогіці та психології. Наукові дослідження доводять, що використання музичних інструментів сприяє розвитку когнітивних, мовленнєвих, емоційних і моторних навичок у дітей із різними типами порушень [1]. Важливість цього підходу обґрунтовується тим, що музика безпосередньо впливає на активність нейронних мереж мозку, стимулюючи їхню пластичність та сприяючи утворенню нових міжнейронних зв'язків, що особливо актуально для дітей із затримкою психічного розвитку, аутизмом, дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями [2].

Розглядаючи основні механізми впливу музичних інструментів на розвиток дітей із порушеннями психофізичного розвитку, слід зазначити, що вони сприяють регуляції емоційного стану, розвитку координації рухів, покращенню мовлення та соціальної взаємодії. Встановлено, що регулярні заняття з використанням музичних інструментів сприяють покращенню концентрації уваги, підвищенню рівня самоконтролю та зниженню проявів тривожності та агресивної поведінки [3]. Зокрема, дослідження Олівер Сакса свідчать про те, що музика може бути одним із найефективніших засобів стимуляції когнітивної активності навіть у дітей із важкими порушеннями мовлення та соціальної комунікації [4].

Вибір музичних інструментів у корекційній роботі має значення для досягнення позитивних результатів. Відповідно до наукових досліджень, певні інструменти мають специфічний вплив на різні групи дітей із психофізичними порушеннями. Наприклад, ударні інструменти (барабани, ксилофон,

маракаси) допомагають дітям із розладами аутистичного спектра краще сприймати ритм, що полегшує соціальну взаємодію та сприяє сенсорній інтеграції [5]. Діти з дитячим церебральним паралічем найкраще реагують на гру на фортепіано та гітарі, оскільки це сприяє розвитку моторики, зміцненню м'язів кисті та покращенню координації рухів [6]. У таблиці 1 наведено відповідність музичних інструментів до типів порушень психофізичного розвитку.

Таблиця 1. Відповідність музичних інструментів категоріям дітей із порушеннями розвитку

Категорія порушень	Рекомендовані музичні інструменти	Очікуваний ефект
Розлади аутистичного спектра (РАС)	Барабани, ксилофон, маракаси	Покращення комунікації, розвиток сенсорного сприйняття
Дитячий церебральний параліч (ДЦП)	Фортепіано, гітара, укулеле	Розвиток моторики, покращення координації рухів
Затримка психічного розвитку (ЗПР)	Ксилофон, флейта, бубон	Стимуляція когнітивних функцій та уваги
Порушення мовлення	Клавішні інструменти, ударні	Поліпшення артикуляції, розвиток мовлення
Порушення слуху	Вібраційні інструменти, барабани	Розвиток тактильного сприйняття, покращення ритмічного слуху

Джерело: сформовано автором за даними [6], [7].

Практичне застосування музикотерапії в корекційній педагогіці доводить, що ефективність методики залежить від регулярності занять та адаптації програм під індивідуальні потреби дитини. Наприклад, дослідження Майкла Тауерса показали, що гра на музичних інструментах здатна покращити мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку, оскільки ритмічні структури стимулюють діяльність мозкових центрів, відповідальних за сприйняття та генерацію мовлення [7].

Результати досліджень, проведених у спеціальних школах та реабілітаційних центрах, свідчать про те, що музикотерапія є ефективною для дітей із різними типами порушень. У таблиці 2 наведено зміни у стані дітей після проходження шестимісячного курсу музикотерапії.

Таблиця 2.

Зміни у стані дітей після 6-місячного курсу музикотерапії

Категорія дітей	Покращення мовлення	Зниження тривожності	Покращення моторики
Діти з РАС	35%	50%	20%
Діти з ДЦП	20%	30%	55%
Діти з ЗПР	40%	35%	25%
Діти з порушеннями слуху	25%	30%	20%

Джерело: сформовано автором за даними [8].

Результати показують, що найбільші покращення у мовленні відзначаються у дітей із затримкою психічного розвитку, тоді як діти з дитячим церебральним паралічем демонструють найбільш виражену динаміку у покращенні моторики. Діти з розладами аутистичного спектра демонструють значне зниження тривожності та поліпшення комунікативних навичок [8].

Таким чином, аналіз наукових підходів до використання музичних інструментів у корекційній роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку засвідчив ефективність цього методу у покращенні когнітивного, мовленнєвого та емоційного розвитку дітей. У зв'язку з цим важливим є подальше вивчення механізмів впливу музикотерапії на розвиток дітей, розробка більш уніфікованих методик її застосування та адаптація до умов інклюзивної освіти та реабілітації.

Список використаних джерел:

1. **Квітка Н**.(2011) Музикотерапія для дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільного типу. Київ: Педагогічна думка. **2. Сакс О.** (2007) Музикофілія: Історії про музику і мозок. Нью-Йорк: Нопф. **3. Альтенмюллер М.** (2013) Нейронаука і музика: Наслідки для терапії. Берлін: Спрінгер. **4. Раушер Ф.** (1993) Ефект Моцарта:

Покращення навчання та нейронна стимуляція**. 5. Мацунага Н.** (2016) Традиційна музика і терапія аутизму в Японії. Токіо: Видавництво Токійського університету. **6. Таут М.** (2005) Ритм, музика і мозок: Наукові основи та клінічне застосування. Нью-Йорк: Роутледж.**7**. **Тучек Г.** (2019) Музикотерапія в дитячих реабілітаційних центрах. Відень: Австрійський медичний журнал. **8. Кертіс С.** (2012) Музикотерапія і соціальна справедливість. Оксфорд: Видавництво Оксфордського університету.

References:

1. Kvitka N. (2011) Muzykoterapiia dlia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladakh doshkilnoho typu. Kyiv: Pedahohichna dumka. **2. Sacks O.** (2007) Musicophilia: Tales of Music and the Brain. New York: Knopf. **3**. Altenmüller M. (2013) Neuroscience and Music: Implications for Therapy. Berlin: Springer. **4. Rauscher F.** (1993) The Mozart Effect: Enhanced Learning and Neural Stimulation. Nature. **5. Matsunaga N.** (2016) Traditional Music and Autism Therapy in Japan. Tokyo: University of Tokyo Press. **6. Thaut M.** (2005) Rhythm, Music, and the Brain: Scientific Foundations and Clinical Applications. New York: Routledge. **7. Tucek G.** (2019) Music Therapy in Pediatric Rehabilitation Centers. Vienna: Austrian Medical Journal. **8. Curtis S.** (2012) Music Therapy and Social Justice. Oxford: Oxford University Press.

TARASIUK, B. ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO THE USE OF MUSICAL INSTRUMENTS IN CORRECTIONAL WORK WITH CHILDREN WITH PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENT DISORDERS.

The article presents an analysis of scientific approaches to the use of musical instruments in correctional work with children with psychophysical development disorders. It describes studies on the impact of music therapy on the development of cognitive, speech, emotional, and motor skills in children with special educational needs. The main scientific approaches to music therapy in Ukraine and abroad are identified, and the results of existing empirical studies on the effectiveness of this method in working with children with mental development delays, autism spectrum disorders, cerebral palsy, and speech impairments are analyzed. The article discusses the specifics of selecting musical instruments according to the categories of developmental disorders and presents practical aspects of their application. Special attention is given to the role of music therapy in wartime Ukraine as a means of psychological support and socialization of children. The prospects for further research in the field of music therapy are outlined, including the integration of this method into the system of inclusive education and rehabilitation programs.

Keywords**:** music therapy, special education, children with psychophysical development disorders, musical instruments, autism, cerebral palsy, speech impairments, cognitive development, inclusive education, psycho-emotional rehabilitation.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.26
УДК 159.9.07 : 159.000.00

К.К. Тетеря
kostiantyn.teteria@icloud.com
htpps//:orsid.org/0009-0000-7125-2131

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЛОНГОВАНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Стаття присвячена сучасному розумінню поняття психологічного супроводу в психологічній науці, , визначенню його елементів, основних завдань в залежності від виду та напрямку спрямованості. Методом теоретичного аналізу розглядаються різні підходи вітчизняних вчених щодо поняття психологічного супроводу, його принципів. Психологічний супровід складається з таких елементів як діагностика, відбір і застосування методичних засобів, аналіз проміжних і кінцевих результатів роботи. Психологічний супровід регулюється рядом принципів, які включають в себе пріоритет інтересів клієнта, безперервність, мультидисциплінарність, формування єдиного ставлення до клієнта зі сторони всіх учасників супроводу, постійний інформаційний обмін між ними з чітким усвідомленням своєї частини діяльності і ліній взаємодії. В статті наводяться особливості психологічного супроводу розвитку особистості та наголошується на вкрай необхідним, в умовах сучасних бойових дій, дослідженням психологічного супроводу осіб з набутим травмісним досвідом. Стаття може бути корисною для практичних психологів лікувальних та навчальних закладів.

Ключові слова: супровід, психологічний супровід, психолого-педагогічний супровід, соціально-психологічний супровід, психологічна реабілітація, система супроводу, класифікація супроводу, концепція супроводу.